

Fund af *Coniopteryx (Metaconiopteryx) tjederi* Kimmins, 1934 (Neuroptera, Coniopterygidae) – en ny voksnetvinge for den danske fauna

*Record of Coniopteryx (Metaconiopteryx) tjederi Kimmins, 1934 –
a Wax fly new to the Danish fauna*

Walther Gritsch¹

¹ e-mail: wgritsch@gmail.com

Abstract

The Wax fly *Coniopteryx (Metaconiopteryx) tjederi* Kimmins is recorded from the Danish and Scandinavian fauna for the first time. A single male specimen was caught in a malaise trap operated by the author. The site is on the outskirts of a large birchwood forest on the island Amager a few miles from Copenhagen. The forest (Pinseskoven) is a fairly recent biotope naturally established during the last fifty years on reclaimed land. The distribution of *Coniopteryx tjederi* in Europe is mostly southern and central. That is why the presence of the species as far north as Denmark is rather surprising. The species may have expanded its range northwards benefitting from the rising temperatures of the past decades.

Sammendrag

Voksnetvingen *Coniopteryx tjederi* (Neuroptera, Coniopterygidae) registreret i den danske fauna for første gang. I sommeren 2017 undersøgte primært fluefaunaen på den store birkeskovslokaltet Pinseskoven på det sydlige Amager med malaisefælde opstillet af artiklens forfatter. Andre ordner end Diptera bliver naturligvis også indsamlet af fælden. Til de mere bemærkelsesværdige fund her hører givetvis en enkelt han af *C. tjederi*, det gik i fælden i første halvdel af juni. Arten har en overvejende central og sydlig udbredelse i Europa (typelokalitet: Haute-Loire, Frankrig) og med dette in mente, er det en art, man næppe ville forvente hos os. I takt med en tendens til varmere klima, må arten have kunnet ekspandere nordpå. Detaljeret kendskab til voksnetvingernes udbredelse i Danmark foreligger ikke, og da artsbestemmelse kræver indsamling og efterfølgende præparering af hannens genitalier, kan forekomst af *Coniopteryx tjederi* have gået upåagtet hen længe. Hvornår den har nået Danmark, kan nok ikke besvares, men i forhold til Pinseskoven kan det tidligst være sket omkring midten af 1900-tallet.

Indledning

I forbindelse med et malaisefælde-projekt i Pinseskoven på Amager (NEZ: UB46), der som sit vigtigste formål har at registrere Diptera, er det muligt at gøre interessante observationer også i andre insektgrupper. Malaisefælden er placeret i den nordlige udkant af skoven i et forholdsvis åbent område med mellemhøje pilebuske hele vejen rundt. Den var aktiv fra 6. maj til 18. juni 2017, og fundet af *Coniopteryx tjederi* er fra perioden 8. juni - 18. juni.

Pinseskoven er en stor, selvsået birkeskov beliggende i den inderste del af det inddæmmede areal på Vestamager. Skoven består helt overvejende af naturlig opvækst af birk (*Betula*) og pil (*Salix*) med enkelte spredte indslag af andre løvtræer. Jordbundsforholdene er ikke specielt fugtige pga. de mange afvandingskanaler, der skærer igennem området. Den lave vegetation består for det meste af græsser. Da Pinseskoven ikke drives forstmæssigt eller på nogen måde plejes, skabes gode vilkår for et rigt insektliv i de mange mikrohabitater en urørt skov kan byde på (Fig. 1).

Beskrivelse og fund

Voksnetvingerne i slægten *Coniopteryx* er små hvidpudrede netvinger med en forvingelængde på 2-3 mm. I den danske fauna er slægten repræsenteret ved to underslægter: *Metaconiopteryx*, hvor den indre del af hannens genitalier (penis, paramerer og entoprocessus) danner en ringformet struktur, og *Coniopteryx* s.str., hvor genitalierne ikke er ringformede.

Fig. 1. Forfatterens malaisefælde i Pineskoven, juni 2017. Foto: Walther Gritsch. [The author's malaise trap in Pineskoven, June 2017. Photo: Walther Gritsch.]

Af de hidtil fire kendte arter hos os tilhører de tre *Coniopteryx* s.str.: *borealis*, *pygmaea* (syn. *parthenia*) og *tineiformis*. Kun *esbenpeterseni* tilhører *Metaconiopteryx*. Med fundet af *Coniopteryx tjederi* er endnu en repræsentant for denne underslægt registreret i Danmark.

Blandt de danske arter er *Coniopteryx tjederi* umiskendelig og bør ikke kunne forveksles. Arten kan let bestemmes med de relevante bestemmelsesnøgler (Meinander 1976, Aspöck et al. 1980). Dog kræver det præparering af genitalierne. Habituel adskiller den sig ikke fra de andre arter. Karakteristisk er det påfaldende store genitaliekompleks, hvor den ringformede struktur i længden strækker sig over 7., 8. og 9. bagkropsled og i højden når dybt ned i bagkroppens ventrale del (Fig. 2A).

Der kendes meget lidt til artens præimaginalstadier og økologi. *Coniopteryx tjederi* er registreret i forbindelse med pil og elm (*Ulmus*) i nåletræsfrie, fugtigvarme biotoper. En biototype, der med visse forbehold godt kan minde om Pineskoven.

Coniopteryx (Metaconiopteryx) tjederi Kimmins.

DANMARK – NEZ: UB46, Pineskoven 1♂, malaisefælde 8.vi.-18.vi. 2017 (W. Gritsch leg. & det.).

Fundet opbevares i forfatterens samling i 75% alkohol.

Coniopteryx tjederi er oprindeligt beskrevet fra departementet Haute-Loire i Frankrig (Kimmins 1934). Artens udbredelse i Europa er overvejende sydlig med fund rapporteret fra

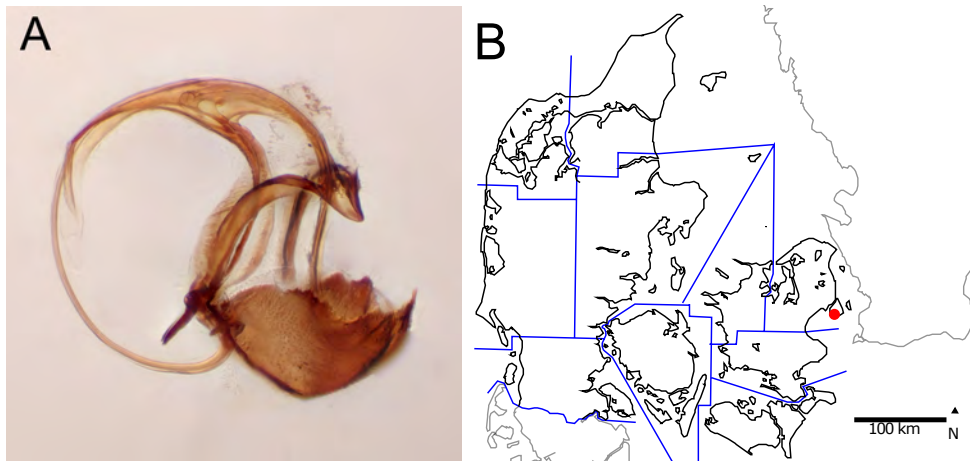

Fig. 2A-B. **A.** Genitalia. Præparat klareret i 10% KOH-opløsning og fotograferet under mikroskop i en dråbe glycerin. Foto: Walther Gritsch. **B.** Kort over fund af *Coniopteryx tjederi* i Danmark. [A. Genitalia. Specimen macerated in a 10% KOH solution and photographed under microscope in a drop of glycerin. Photo: Walther Gritsch. B. Map showing record of *Coniopteryx tjederi* in Denmark.]

det meste af Syd- og Centraleuropa og i vest fra Storbritanien. Uden for Europa kendes *Coniopteryx tjederi* fra Marokko og Tyrkiet (Aspöck et al. 1980, 2001).

Selv om kendskabet til voksnetvingernes udbredelse må siges at være mangelfuldt, er det overraskende at støde på et såkaldt ekspansivt holomediterant faunaelement (Aspöck et al. 2001) på vore breddegrader flere hundrede kilometer nord for artens kendte nordgrænse.

Her spiller de særlige forhold i Pinseskoven med dens tætstående træer sikkert en rolle. Store dele af lokaliteten er vindbeskyttet, og birketræernes åbne kroner lader sollyset trænge ned til skovbunden. Fordi Pinseskoven har etableret sig naturligt på bar mark i løbet af de seneste 50 år, er det en rimelig antagelse, at faunaen også afspejler de klimaforandringer, der har fundet sted i samme periode.

Voksnetvingerne udgør en del af den store kryptiske insektfauna, der nemt overses, og som oven i købet kun kan artsbestemmes efter omhyggelig præparering af genitalier. Men faunaen udvikler sig også. Til sammenligning kendte P. Esben-Petersen (1929) kun to danske *Coniopteryx*-arter. Nærværende fund af *Coniopteryx tjederi* viser, at der er mere at komme efter.

Litteratur

- Aspöck, H., Aspöck, U. & Hölzel, H. 1980: Die Neuropteren Europas. Band I-II. Goecke & Evers, Krefeld.
- Aspöck, H., Hölzel, H. & U. Aspöck 2001: Kommentierter Katalog der Neuroptera (Insecta: Raphidioptera, Megaloptera, Neuroptera) der Westpaläarktis. *Denisia* 2: ss. 1-606.
- Esben-Petersen, P. 1929: Netvinger og Skorpionfluer (Neuroptera & Mecoptera). Danmarks Fauna 33. G.E.C. Gads Forlag – København.
- Kimmins, D.E. 1934: LXII. - A new species of *Coniopteryx* (Neuroptera) from France. *Journal of Natural History*, 13:78, 613-619.
- Meinander, M. 1972: A revision of the family Coniopterygidae (Planipennia). *Acta Zoologica Fennica*. Zoological Museum, University of Helsinki. Helsinki – Helsingfors.